

Szüzsétípusok és az énekelt mese műfajának funkciója az északi hanti folklórban (2006)

Első közlés: Е. Шмидт – Т. Р. Пятникова: Арӕн моньщӕт (Моньщ-арӕт) Песни-сказки. Издательство Томского университета, Томск, 2006. 12–26.

Az énekelt mese műfajának kérdése – annak ellenére, hogy a hantik és a manysik körében egészen a legutóbbi időkig elterjedt és aktívan művelt műfaj volt –, korábban nem volt kutatás tárgya a hagyományos finnugrisztikai szakirodalomban.

Az énekelt mese a kollektív szerzőségű, profán tartalmú énekes-verses népköltészet önálló műfaja. Ehhez hasonló manysi folklórműfajt már az első gyűjtő, Reguly Antal dokumentált 1843–1844-ben a nyugati, közép-lozvai manysik között, igaz, hogy ő más terminust használt. Munkácsi Bernát, aki kiadta a hagyatékát, különböző neveken (a déli csoportoknál *ālp ēri*, *pōχātur ēri* 'vitési ének', az északiaknál *χōnt ēri* 'hadi ének') emlegette ezt a műfajt. Munkácsi meghatározása szerint ez „átmeneti műfaj a mese és a hősének közt, mely utóbbtól abban különbözik, hogy nem isteni méltóságra emelkedett, szent helyeken tisztelt alakokat tárgyal; hanem emezek költői nyelvén részben közönséges mesebeli hősoket, részben rablóhadjáratokat, mely utóbbiakban föltehetőleg történeti mag foglaltatik” (Munkácsi VNGy I: 039). Munkácsi 1888–1889-ben más, nem háborús szüzséket is feljegyzett az egyéni énekek között, amelyek olyan közel vannak a mai hanti szövegekhez, hogy teljesen ide kell sorolni őket. A hanti példák jobb megértése céljából az elemzésben áttekintjük Munkácsi Vogul népköltési gyűjteményének összes hasonló manysi szövegét. Az orosz terminus (песня-сказка 'ének-mese') N. M. Vladikina-Bacsinszkaja tanulmánya nyomán került be a tudományos használatba. Ez az északi manysi *pupiy mōjt* 'nemzetségi védőszellem meséje' szabad fordítása. Ezt a manysi énekekre hagyományosan egyáltalán nem jellemző terminust a szerző arra a kései, félig mesés változatra használta, melynek alapja az obi-ugorok körében népszerű, „Cirbolyamag vitéz” című hőseposz. A szóban forgó, 1938. évi felvételen a szöveg szerveződése, zenei sajátosságai és előadásának módja sok tekintetben emlékeztet azokra az anyagokra, melyeket mi a legészakabbi hanti csoportok körében vettünk fel.

A hanti folklór területén, ezen belül az északi csoportok körében hiányoznak a korai mutatóanyagok az énekes mese műfajából. Ennek az az oka, hogy a kutatók figyelme a védőszellemekről szóló szakrális hősi eposzokra irányult (*tarnāj ar*). Jelen kiadvány szerzője sem végzett speciális kutatásokat, pedig az adott műfaj meghatározása és előzetes elemzése, valamint szövegmutatóanyagok közzlése elengedhetetlen annak tudatában, hogy az éneklésnek ez a típusa eltűnhet a belátható jövőben. A vizsgálatok alapja a saját felvételeim – mintegy húsz szöveg kazimi

(felső- és közép-kazimi, valamint polnovati tájszólás), berjozovi (tegi tájszólás), suriskári (szinjai és kunovati tájszólás) és urál-melléki (obdorszki) nyelvjáráson. Másodrendű anyagként figyelembe vettük más gyűjtők felvételeit, például I. A. Nyikolajevának, az Orosz Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete korábbi kutatójának alsó-obi felvételeit. Én részt vettem ezeknek a leírásában, és megkaptam a gyűjtő engedélyét, hogy hivatkozhatok erre az anyagra. Felhasználtuk egyes folklór együttesek előadásainak felvételeit is. Az anyag legnagyobb része videófelvétel. Lehetőség szerint rögzítettük mind a prózai, mind az énekelt változatot annak érdekében, hogy kiderítsük a szövegtranszformáció szabályszerűségeit, valamint, hogy elősegítsük az előadás megtanulását. Az énekek szakszerű kottázását Lázár Katalin, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének munkatársa végezte, aki már több mint két évtizede foglalkozik az obi-ugor zene kutatásával.

A műfaj

A műfaj terminológiájának tisztázásához speciális kutatásra, az egyes nyelvjárások képviselőinek kikérdezésére van szükség. Az alább felsorolt elnevezések maguk az előadók által készített osztályozást tükrözik. A legjobb szakkifejezés a Kazim folyón született, ahol a *mońs-ar* 'mese-ének' összetett szóban az *-ńs-* mássalhangzókapcsolat arról tanúskodik, hogy a két szó egyetlen kifejezéssé olvadt össze. Az Obon, Polnovat környékén a terminusban egyszerűsödött a mássalhangzókapcsolat, ami azt jelzi, hogy két külön szóként fogják fel: *moś-ar*. Az északi részen viszont, Vanzevatban ismert az *arǎj moś* 'énekes mese' elnevezés is. A berjozovi nyelvjárás területén (Tegi falu környékén) és a suriskári nyelvjárás Kunovat folyómenti részén gyakrabban fordul elő a *moś-ar* és ritkábban az *arǎj moś*. Az utóbbi terminust más értelemben is használják a Szinja¹ és a Kazim folyón, ahol a kifejezés éneketéteket tartalmazó prózai mesét jelent. A valóságban ugyanakkor nem ilyen egyszerű a kép. Ugyanannak a tájszólásnak a beszélői, ugyanannak a falunak a lakói különböző kifejezéseket használnak: *moś ar*, *mońsǎj ar* 'mesés ének', *arǎj moś* 'énekes mese'. A Kunovat folyón előfordul, hogy a hősénekek szüzséit *moś ar* néven emlegetik, de *tarnǎj ar* műfajt értenek rajta, azaz medveünnepen elhangzó, magasrangú istenségek szent énekeit. A terminológia hasonló (elsődleges vagy másodlagos?) bizonytalanságát az énekes mese jellemző vonásának lehet tartani. Felmerül a műfaj kései létrejöttének a lehetősége is, de a kutatás jelen szakaszában helyesebb a műfaj homályos, nehezen körülhatárolható jellemzőiről beszélni, ami más tekintetben is megmutatkozik.

Az énekes mesék szüzsétípusai

Amikor először teszünk próbát a műfaj meghatározására, a legjobb módszernek az tűnik, hogy az adott terminussal ellátott énekek konkrét szüzséit elemez-

¹ DEWOS 942.

zük. Anélkül, hogy a részletekbe mennénk, itt most meghatározzuk azokat a fő szüzsétípusokat, melyek együtteséből kirajzolódik az énekes mese fogalma. A típus jellemzéséhez elég egy alkotás, ha annak a műfaji viszonyai helyesen vannak dokumentálva. Az elemzés az epikus paraméterek minimális készlete alapján történik, viszont az idegen etnikumú szereplők nagy száma miatt figyelembe kell venni a hősök etnikai hovatartozását is. A szövegek metaadatait egyszerűsített formában közöljük. Megadjuk a szöveg feljegyzésének helyét, de mivel a szövegek korlátozott számban állnak rendelkezésre, a típusok eloszlásáról nem tudunk érdemben nyilatkozni. A szüzséleírások során címet adunk az énekeknek, mert az előadók általában csak a főhős nevével jelölik a műveket.

1. Mítikus szüzsétípusok

1.1. *Imi-χiai* és az Alvilág uralkodója² (Kazim). *Imi-χiai* egymás után háromszor felkérdezkedik egy rénszarvasszánra. Az utolsó szán elviszi egy vasból levő térre, ahol meg kell mérköznie az antihőssel. azzal a feltétellel, hogy aki győz, az lesz az emberi korszakban a halál istene. A hős győz.

1.2. Az égi Moś-ember³ (Kazim). A Moś-férfi sítalpon üzi az Urál hegységben a hatlábú jávorszarvast. Amikor utoléri, levágja a hátsó lábait, hogy az emberi korszakban vadászható legyen. A jávorszarvas csillagképpé változik, melynek segítségével az emberek tájékozódni tudnak.

1.3. *Jom-olāj naj fia*⁴ (Tegi). Egy anya (Urál vidéki hanti) rábeszéli a fiát, hogy utazzon el vendégségbe rokonaihoz. Egy kutya őrzi a rénszarvascsoárdáját. Az anya testvérei leitatják a hőst, és az anya parancsára felvágják a hasát. A fiatalabbik nagynénje elviszi egy fához, ahol egy nő áll. A nő azonnal megmentőket keres. Az isten felemeli az égbe, és feléleszti az élethosszabbító házban.

A hős megsemmisíti rokonait, megöli az anyját. A fiatalabbik nagynénjét hozzáadja a kutyából emberré vált férfinhoz. Ő maga a másik nőt veszi el, aki segítette neki. (A hős azonos egy istenséggel).

2. Hősi szüzsétípusok

2.1. A Hős éneke⁵ (Középső Lozva, 1844, manysi, két változat). A felnövekedett hős kikéri nagybátyjától elhunyt apjának fegyverzetét, betör egy táltos lovat és út-

² Előadó Moldanova Jekatyerina Vasziljevna, lakóhely: Belojarszkij, felvétel: MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 1990.

³ Előadó Tarlina Praszkovja Makarovna, lakóhely: Kazim, felvétel: MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 1990.

⁴ Előadó: Novjuhova Fedoszja Ignatyjevna, lakóhely: Tegi, felvétel: Schmidt Éva, 1993.

⁵ 1. változat: előadó ?Bahtyiarov Vaszilij Mikityics, lakóhely: Vszevolodszk közelében, lejegyzés: Reguly Antal 1843–44, közlés: VNGy IV/1: 145–156; 2. változat: Jurkin Petr Fedorovics, lakóhely: Jurta Jurkina (Tat-tat-paul); közlés: VNGy IV/1: 156–167.

nak indul. Egy idős házaspárnál éjszakázik, akik levágnak egy állatot, és gazdagon megvendégelik. Útközben konfliktusba keveredik egy város lakóival. A harcosok (a 2. változatban az ivászatban résztvevő emberek) bedobják egy gödörbe. Faforgácsból és saját hajából hangszert készít, játszik rajta. Az odarepülő ludak segítségével előkerítik a lovát, amely kiszabadítja.

(1. változat). Amikor hazaérkezik, nem ismeri meg a fiait sem. Azt kéri a feleségétől, hogy ébressze fel, amikor ellenség közeledik; megsemmisíti őket. Halála előtt megígéri, hogy hét év múlva feltámad, de nem képes rá a kő miatt, melyet ángya rakott a szívére.

2.2. A háncssapkás ember (Középső Lozva 1844, manysi). A felnövekvő hőst a nagybátyja neveli. Amikor nyíllal játszott, nyila ráesett a Városi fejedelem lányának a „kisházára”. Az megpróbálja elcsábítani a hőst. A hős annak érdekében, hogy elkerülje a tabu megsértését, késsel megöli a lányt. Megmagyarázza a helyzetet a lány apjának, az megbocsát, síleceket és íjat ajándékoz neki (melyek akarattal meg vannak rongálva). A hős észreveszi, és nagybátyjától kér felszerelést.

Hét nyenyec legénnyel, akiket a Városi fejedelem bérelt fel, jávorszarvasra vadásznak. Azok először meg akarják ölni, a megrongált eszközökben reménykedve, de az új eszközök nem törnek el. A második próbálkozásakor a hős elejt egy jávorszarvascsordát és megöli a nyenyec legényeket is.

2.3. Jovi vitéz⁶ (Kunovat). Jovi a „Féllábú nyenyec” hírt kap arról, hogy a tundrán megjelent a „Négy orosz arc nagyságú hős”, aki erősebb nála. Őt keresve rénszarvasszánon utazik az égen, előbb réz- majd ezüstvároson keresztül. Az ellenfél szálláshelyén lövöldözés kezdődik, a hős úgy menekül meg, hogy az Obon felfelé fut. Kővé vált ellenfelét leahagyva a hős felemelkedik az égbe.

2.4. A tengervégi had éneke⁷ részben próza (Felső Lozva, 1888, manysi). Egy tundrai szálláshelyen az anya figyelmezteti fiát, hogy hadsereg közeledik. A fiú mindet lenyilazza. Vas halászsas képében eljut egy várig, mely az égből lóg le a tenger végén. Megöli az ellenséges sereg két vezérét, elveszi az összes vagyonyukat. Amikor hazaér, megrézfálja az anyját azzal, hogy havat szór a tűzhelyre a füstnyíláson keresztül.

2.5. A rénemlőn növekedett hőseletű szamojéd ember éneke⁸ – prózában (Felső Szoszva, 1888, manysi). Vadászat közben a hős nehezen éri utol a rókát – ez halálának az előjele. De amikor hazatér, látja, hogy szállása megsemmisült, nyáját és

⁶ Előadó: Tojarov Szemjon Tyihonovics. lakóhely: Kunovat (Sănyǎm kur), felvétel: Schmidt Éva, 1994.

⁷ Előadó: Jeleszina Marfa, lakóhely: Szav-paul, lejegyzés: Munkácsi Bernát 1888, közlés: VNGy IV/1: 173–175.

⁸ Előadó: Nomin Vaszilij Kirilics, lakóhely: Nyakszimvol, lejegyzés: Munkácsi Bernát 1888, közlés: VNGy IV/1: 169–173.

háza népét elrabolta a „szívtelen-májtalan (=halhatatlan) hős”. Utána ered, menyétől megtudja, hogy hol van az ellenség fegyvere, összetöri. Győz a párbajban, de csak úgy tudja megölni a szívtelen-májtalan hőst, hogy a szánhoz kötözi.

3. Hétköznapi szüzsétípusok

3.1. A tunguz lány eljegyzése 1⁹ (Kunovat). Egy legény (Urál vidéki hanti) rábeszéli az apját, hogy kérje meg neki egy tunguz (evenki?) család kisebbik lányának a kezét. Edzi magát, és miután erőt gyűjtött, versenyben megszerzi a jogot a lányhoz. Az apósa próbaidőre magához veszi. A menyasszony figyelmezteti a veszélyre, mely akkor fenyegeti, ha otthon alszik. A nő felszereli a szükséges tárgyakkal. Így, amikor a menyasszony rokonai meg akarják ölni, megmenekül. A hőst vöként fogadják be a családba.

3.2. A tunguz lány eljegyzése 2¹⁰ (Alsó Ob, két változat). A rénszarvasnyáj gazdája elhatározza, hogy egy tunguz lány kezét kéri meg kedvelt bérese számára. A nyáját a béres gondjaira bízta, ő maga elutazik a tunguzokhoz és megvásárol egy nagy hozománnyal rendelkező menyasszonyt. Amikor elindul hazafelé, megtiltják neki, hogy hátra tekintsen. Megsérti a tilalmat, ezért a hozományba szánt rének egy része visszafordul. Otthon kiderül, hogy a menyasszonynak vélt személy valójában női ruhába öltözött férfi volt. Hamarosan megjelenik a hadsereg, megölik a főhőst és béresét, és elveszik minden vagyonukat. (2. változat: a hős magának keres feleséget, a nyáját a húga gondjaira bízta)

4. Támadásról szóló hétköznapi szüzsétípusok

4.1. A Mos-férfi és a nyenyec hadsereg¹¹ (Kazim-torkolati járás). A szálláshelyet megtámadja az északi nyenyec hadserege. A Mos-férfi elmenekül, a nyenyec elrabolják a nővérét és nyáját. A nővér a testvérenek szükséges tárgyakat rejt el a helyszínen. Az bosszút áll az ellenségen, visszaszerzi nyáját és a nyenyecek vagyonát is magához veszi.

4.2. A Mos-férfi és az ellenséges hadsereg¹² (részlet, Kazim-torkolati járás). A szálláshelyet megtámadja egy hadsereg. A lánytestvére felébreszti a Mos-férfit, aki megsemmisíti az ellenséges hadsereget...

⁹ Előadó: Kimlobazova Jevdokija Dmitrijevna, lakóhely: Lophari, felvétel: Schmidt Éva 1997.

¹⁰ 1. változat – előadó: Szeraszhova Anna Pavlovna, lakóhely: Katravozs. Felvétel: Nyikolajeva I. A. 1990. 2. változat: Szeraszhova Alekszandra Pavlovna, lakóhely: Katravozs. Felvétel: Nyikolajeva I. A. 1990. (Egyes szám 1. személyben van előadva!)

¹¹ Előadó: Juhlimova Praszkovja Nyikolajevna, lakóhely: Polnovat, felvétel: Schmidt Éva 1993.

¹² Előadó: Moldanova Jevdokija Jegorovna. Lakóhely: Vanzevat, felvétel: Schmidt Éva 1993.

4.3. A szamojéd had éneke¹³, prózában (Felső Lozva, 1888, manysi). Egy gazdag nyenyec útközben elveszíti a fejszékét, melyet Jenysing városában vásárolt, és elmegy megkeresni. Ez alatt az idő alatt a nyenyec sereg megöli a vejét, a „fállábú nyenyecet”, elrabolja a lánytestvérét és a rénnáját. Ő lesből megtámadja és megöli az ellenséget.

5. Mesés szüzsétípusok

5.1. Moś-asszony és Por-asszony¹⁴ (Alsó Ob, két változat). A Moś-fivérek megparancsolják lánytestvérüknek, hogy amíg ők vadásznak, zárja be a sátor nyílását. A nővér nem engedelmeskedik. A Por asszony észreveszi a fényt a sátorban, bekéredzkedik. A nővér megöli a Por-asszonyt, megeszi a zsíriját, és olyan kövér lesz, mint maga a sátor. (2. változat: a nővér megeszi a visszatérő testvéreit, de a fiatalabbat otthagyja.) A fivéreknek meg kell ők sebezniük, hogy megszabadítsák a zsír lakmározásának következményeitől.

5.2. A gazdag nyenyec és a vadrén borjú¹⁵ (Alsó-Ob). Egy gazdag nyenyec vadrénnévt akart inni, és fia ellenkezésének dacára vadászni indult. Talál egy vadrén borjút, és az bár az életéért könyörög, megöli. De amíg ő lakmározik, a tunguzok elrabolják a fiát és a nyáját, kigúnyolják a feleségét.

A nyenyec és a felesége a fiú keresésére indulnak. A hollóktól megtudják, hogy a fiút megölték. A hollót elküldik, hogy keressen éltető füvet, azzal feltámasztják a fiút. A nyáj ottmarad a tunguzoknál.

5.3. A falánk kisegér¹⁶ (Kazim, Kazim-torkolati járás, Tegi, Alsó-Ob). Az egérke csónakon utazik, három anyai nagynénje hívja enni. A legidősebb és a középső nagynéni hívását visszautasítja, a legfiatalabbnál olyan sokat eszik, hogy kipukkad a gyomra. Összevarrják a gyomrát, ő pedig folytatja az útját. (Csellel megöli a jávorszarvast vagy a vadrénnét.)

¹³ Előadó: Ukladova Anna Ivanovna, lakóhely: Bahtyarova jurta (Lüsum-taľəx paul) lejegyzés: Munkácsi Bernát 1888, közlés: VNGy IV/1: 167–169.

¹⁴ 1. változat: előadó: Kelesina Agrippina Konsztantyinovna, lakóhely: ?, felvétel: Nyikolajeva I. A. 1990. 2. változat: Kondigina Tatyjana Afanaszjevna, lakóhely: Csapajevszk, felvétel: Schmidt Éva 1997.

¹⁵ Előadó: Szeraszhova Alekszandra Pavlovna, lakóhely: Katravozs, felvétel: Nyikolajeva I. A. 1990.

¹⁶ 1. változat: előadó: Tarlina Praszkovja Makarovna, lakóhely: Kazim, felvétel: MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 1990. 2. változat: előadó: Kazimi folklóregyüttes, vezető: Vakujeva V. M. felvétel: Schmidt Éva 1993. 3. változat: előadó: Novjuhova Fedoszja Ignatyjevna, lakóhely: Tegi, felvétel: Schmidt Éva 1993. 4. változat: előadó: Szeraszhova Alekszandra Pavlovna, lakóhely: Katravozs, felvétel: Nyikolajeva I. A. 1990. (1. menet: a rén levágása, 2. menet: lakoma a nagynéninél, az egér elpusztul).

6. Egyéb hétköznapi szüzsék

6.1. Az asszony, aki megszökött más nemzetiségű férjétől¹⁷ (Kazim-torkolat járás, Tegi, Kunovat – hanti, Felső Lozva 1888., manysi, próza). A testvérek csalárd módon eladják húgukat egy civilizáltabb néphez tartozó gazdag emberhez, miután úgy leitatják, hogy elveszíti az eszméletét. Vőlegénye házában az asszony magához tér, látja, hogy idegen ruhába van öltöztetve. Fiút szül, bogyógyűjtés idején elhagyja és hazaszökik. A csalárdtság miatt bosszút áll rokonain. (2. változat: a lányt elcsábítja egy gazdag orosz, a fiútestvérei hazaviszik. 3. változat: a hazafele vezető utat a madarak mutatják meg neki)

6.2. A rothadt subájú férfi lánykérése¹⁸ (Kunovat). Egy szegény ember hírt kap egy gazdag lány esküvőjéről, és elvegyül a vendégek között. Amíg a részeg nász-nép alszik, ő titokban eltölti a nászéjszakát a menyasszony hálósátrában. Megkapja a nőt és hozományát.

A legegyszerűbb tematikus osztályozás kísérlete ugyanazokat a vonásokat és nehézségeket mutatja meg, amelyek akkor állnak elő, amikor viszonylag atipikus mesei szüzsékkal találkozunk. A hagyományos csoportosításban a szüzsék logikus rendben követik egymást a mitológiai témáktól kezdve a harcokról szóló hétköznapi szüzsékig, megkerülve a mesés típusok csoportját. Ez demonstrálja az énekes mesék rendkívüli szoros kapcsolatát a hősi epikával, amit Munkácsi Bernát is hangsúlyozott.¹⁹

A kazimi, kunovati és alsó-obi énekesek gyakran nem különítik el egymástól a bálványszellemek hősénekeit és az énekes meséket, mivel az epizódok, a motívumok, a formulák, a metrika és a dallamok(?) majdnem azonosak lehetnek, csak a hősnek a szakrális szférához való viszonya különbözik, és ennek eredményeként különbözik a szüzsé realitásának felfogása. Van egy szint, ahol a szövegeket eredetileg úgy lehet felosztani, hogy „harcos szüzsék” és „egyéb szüzsék”. Az első típus belsejében a „hősi” és a „hétköznapi” csoportokban majdnem ugyanazok az epikus motívumok fordulnak elő (például az anya vagy a feleség álnok rokonai, segítő nő az ellenséges oldalon, csapdák, viszontagságok a lánykéréskor, természetfölötti erejű állatok és fegyverek stb.), de az obi-ugoroknál azokra a szüzsékre, melyeket szűkebb értelemben „hősinek” tartunk, egyáltalán nem jellemzőek a pusztán gazdasági eredetű konfliktusok, például a nyáj vagy a vagyon eltulajdonítása. Ugyanennyire idegen a hős pusztulása anélkül, hogy átlépne egy másik világba (ilyen

¹⁷ 1. változat: előadó: Juhlimova Praszkovja Nyikolajevna, lakóhely: Polnovat, felvétel: Schmidt Éva 1993. 2. változat: előadó: Novjuhova Fedoszja Ignatyjevna, lakóhely: Tegi, felvétel: Schmidt Éva 1993. 3. változat: előadó: Muratova Marija Andrejevna, lakóhely: Lophari, felvétel: Schmidt Éva 1995. 4. változat: előadó: Ukladova Akulina Kirillovna, lakóhely: (Lüsum-tal'əχ paul) lejegyzés: Munkácsi Bernát 1888, közlés: VNGy IV/1: 79–81. 5. változat: ugyanaz, ugyanott: 81–82.

¹⁸ Előadó: Muratova Marija Andrejevna, lakóhely: Lophari, felvétel: Schmidt Éva 1994.

¹⁹ Munkácsi vaskos kötetet szentelt az obi-ugor hősi epikának, melyben részletesen áttekintette az összes fontos motívumot (VNGy II/1: 497–756).

a közép-lozvai „A hős éneke”). A „hősi” fogalom esztétikai minősége a mai napig a szakrális epikán alapul, és a szüzsét annyiban tartják hősinek, amennyiben a mű végén a hős bálványszellemmé emelkedik. Így, a harcok történetében bármennyi hősiesség vagy csodás motívum előfordulhat, nem ettől függ, hogy a mű a „hősi” vagy a „mesei” kategóriába kerül. Hasonlóképpen a „harcokról szóló szüzsék” kategóriájához el lehetne különíteni „tundrai szüzséket”. A középső zónában élő hantik szempontjából külön osztályt képeznének a „nyenyec” etnikumú szereplőket felvonultató darabok, melyek nagy számban fordulnak elő az Urál vidéki (obdorszki) hantik körében. Ezek a szüzsék támadásokról, nyájak elrablásáról szólnak, melyeket nehéz az obi-ugor műfaji normák szerint kategorizálni.

Típus	Szüzsé		Hely
Mitológiai			
1	Hős	Imi-χili	Kazim
	Antihős	az Alsó világ uralkodója	
	Segítő		
	Etnikum	hanti	
	Csodás elem		
	Konfliktus	a mitológiai funkciók elosztása	
	Megoldás	párbaj	
	Végső helyzet	az antihős a halál ura lesz	
2	Hős	Az égi Moś-ember	Kazim
	Antihős	hatlábú jávorszarvas	
	Segítő		
	Etnikum	(hanti)	
	Csodás elem		
	Konfliktus	a jövődő emberek érdekei	
	Megoldás	a jávor elejtése, hátsó lábainak levágása	
	Végső helyzet	csillagképpé válik	
3	Hős	<i>Jom-олаӧ naj</i> fia	Berjozovi eredet: Alsó-Ob
	Antihős	az anya rokonai	
	Segítő	kutya, fiatalabbik nagynéni, ismeretlen asszony	
	Etnikum	„Ӑӓӧ hanti”	
	Csodás elem		
	Konfliktus	gyilkosság az anya felbujtására	
	Megoldás	megelevenítés segítséggel	
	Végső helyzet	istenséggé válás	

4	Hős	Jovi-vitéz	Kunovat
	Antihős	„Négy orosz arc nagyságú hős”	
	Segítő		
	Etnikum	? – „fállábú nyenyec”	
	Csodás elem		
	Konfliktus	a terület birtoklása	
	Megoldás	harc, párbaj	
	Végső helyzet	felmenetel az égbe	
Hósi			
1	Hős	Kis <i>Mos</i> -férfi	Kazim-torkolat
	Antihős	nyenyec hadsereg	
	Segítő	nővér	
	Etnikum	hanti – északi nyenyec	
	Csodás elem		
	Konfliktus	nyáj elhajtása, család megölése	
	Megoldás	győzelem segítőkkel	
	Végső helyzet	kiinduló helyzet	
2	Hős	Kis <i>Mos</i> -férfi	Kazim-torkolat
	Antihős	? hadsereg	
	Segítő	nővér	
	Etnikum	hanti – ?	
	Csodás elem		
	Konfliktus	támadás	
	Megoldás	az ellenség megsemmisítése	
	Végső helyzet	?	

(Csepregi Márta fordítása)